

Fylkesmannen i Rogaland

TILSYNSRAPPORT

Elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø

Karmøy kommune – Torvastad skole og
kultursenter

Tema og formål

Fra januar 2018 er det innført et nytt felles nasjonalt tilsyn på opplæringsområdet. Tilsynet omfatter offentlige og frittstående skoler, og strekker seg over fire år. Tilsyn med elevenes skolemiljø er et av temaene som inngår i det nye felles nasjonale tilsynet.

Det overordnede målet med tilsynet er å medvirke til en styrking av arbeidet med elevenes skolemiljø, og av skolens evne til å forebygge og håndtere krenkende atferd i skolen. Gjennom å undersøke skolens praksis vil eventuelle brudd på regelverket avdekkes. Fylkesmannen vil gjennom pålegg kreve at eventuelle brudd på regelverket blir rettet.

Et trygt og godt skolemiljø er en viktig innsatsfaktor for en god skole, og for realisering av formålsparagrafen i opplæringsloven § 1-1. Mangler ved skolemiljøet kan føre til mistrivsel blant elevene, og det vil kunne ha direkte betydning for læringsutbyttet.

Skolemiljøet handler om mellommenneskelige forhold. Et godt psykososialt miljø er grunnleggende for at den enkelte elev skal kunne utvikle seg positivt. Skolen er en av de mest sentrale arenaer i barn og ungdommers liv. Skolen er stedet for læring og utvikling, men uten en grunnleggende følelse av trygghet, tilhørighet og inkludering, vil ikke læring få det riktige fokus.

Temaet for tilsynet er rettet mot skolens aktivitetsplikt for å sikre at elevene har et trygt og godt skolemiljø, skolens plikt til å arbeide forebyggende, og skolens plikt til å informere og involvere elever og foreldre. Det overordnede formålet med tilsynet er å medvirke til at alle elever har et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring.

Tilsynet skal være med å sikre at skoleeier og skoleledere

- sørger for at tilsatte følger med, gripe inn, varsler, undersøker og setter inn tiltak ved mistanke eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø
- driver et forebyggende, kontinuerlig og systematisk arbeid for å fremme et trygt og godt skolemiljø.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	3
1.1	Kort om kommunen og skolen.....	3
1.2	Om gjennomføringen av tilsynet.....	3
1.3	Rektor skal sikre, følge opp og sørge for.....	4
1.4	Om tilsynsrapporten.....	5
1.5	Brudd på regelverket og varsel om pålegg.....	5
1.6	Status på rapporten og veien videre.....	5
2	Skolens aktivitetsplikt for å sikre at elevene har et trygt og godt skolemiljø.....	6
2.1	Plikten til å følge med og gripe inn, varsle, undersøke og sette inn tiltak ved mistanke eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø.....	6
2.1.1	Rettslige krav, våre observasjoner og vurderinger.....	6
2.1.2	Våre konklusjoner.....	15
2.2	Plikten til å straks varsle, undersøke og sette inn tiltak dersom en som jobber på skolen, krenker en eller flere elever.....	16
2.2.1	Rettslige krav, våre observasjoner og vurderinger.....	16
2.2.2	Våre konklusjoner.....	19
2.3	Plikten til å gjennomføre, evaluere og tilpasse tiltak.....	19
2.3.1	Våre konklusjoner.....	22
3	Skolens plikt til å arbeide forebyggende og informere og involvere elever og foreldre	23
3.1	Plikten til å arbeide forebyggende, kontinuerlig og systematisk.....	23
3.1.1	Rettslige krav, våre observasjoner og vurderinger.....	23
3.1.2	Våre konklusjoner.....	27
3.2	Plikten til å informere og involvere elever og foreldre.....	27
3.2.1	Rettslige krav, våre observasjoner og vurderinger.....	27
3.2.2	Våre konklusjoner.....	30
4	Frist for retting av regelverksbrudd.....	31
	Vedlegg: Liste over dokumentasjon.....	33

1 Innledning

Fylkesmannen fører tilsyn med offentlige skoler, jf. opplæringsloven § 14-1 første ledd, jf. kommuneloven kapittel 10 A.

I tilsyn kontrollerer vi om skolene oppfyller opplæringsloven med forskrifter.

Dersom kommune ikke følger regelverket, kan vi pålegge retting etter at kommunen har fått en frist for å rette.

Det er kommunen som skoleeier som må sørge for at skoleledelsen ved hver enkelt skole oppfyller kravene og pliktene i loven, og at de tilbyr de tjenester og aktiviteter som loven omhandler. Det er kommunen som har det overordnede ansvaret for at kravene i opplæringsloven blir overholdt, jf. opplæringsloven § 13-10 første ledd. Vi gir derfor eventuelle pålegg i tilsynet til kommunen som har ansvaret for at skolen retter opp brudd på regelverket.

Våre tilsyn er offentlig myndighetsutøvelse, noe som innebærer at vi skal gjennomføre tilsynet i samsvar med reglene i forvaltningsloven og offentlighetsloven.

1.1 Kort om kommunen og skolen

Karmøy kommune er en kommune med ca. 42000 innbyggere. Karmøy-skolen har rundt 5 000 elever fordelt på 22 skoler. Torvastad skole og kultursenter ligger nord i Karmøy, og er en av de største barneskolene i kommunen med om lag 300 elever. Skolen ble åpnet i august 2015, og er samlokalisert med Torvastad kulturhus.

1.2 Om gjennomføringen av tilsynet

Vi åpnet tilsyn med Karmøy kommune i brev av 06.02.19. I brevet informerte vi om tema for tilsynet. Dere ble bedt å levere dokumentasjon til oss. Vi har fått dokumentasjonen for å gjennomføre tilsynet.

Elevenes skolemiljø er temaet for tilsynet. Vi har kontrollert følgende undertemaer:

1. Skolens plikt til å følge med og gripe inn, varsle, undersøke og sette inn tiltak ved mistanke eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, jf. opplæringsloven §§ 9 A-2, 9 A-3, 9 A-4 og 9 A-5.
2. Skolens plikt til å arbeide forebyggende, kontinuerlig og systematisk for å fremme et trygt og godt skolemiljø, jf. opplæringsloven § 9 A-3 og 9 A-8 første ledd.

Det overordnede formålet med tilsynet er å medvirke til at alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Gjennom å undersøke skolens praksis vil eventuelle brudd på regelverket avdekkes. Fylkesmannen vil gjennom pålegg kreve at eventuelle brudd på regelverket blir rettet.

Vi har ikke sett på hvordan dere oppfyller andre krav i regelverket.

Når det gjelder metode for tilsyn etter opplæringsloven, har Utdanningsdirektoratet utarbeidet egen håndbok¹ som Fylkesmannen skal bruke. Håndboka ligger på Utdanningsdirektoratets nettsider.

Det er kommunen som har det overordna ansvaret for at krava i opplæringsloven blir oppfylt, jf. opplæringsloven § 13-10 første ledd. Kommunen er derfor adressat for denne tilsynsrapporten.

I denne rapporten presenterer vi våre foreløpige vurderinger og konklusjoner.

1.3 Rektor skal sikre, følge opp og sørge for

I flere av kontrollspørsmålene er det stilt spørsmål om rektor «sikrer», «sørger for» eller «følger opp». Kravene om at rektor skal sikre, følge opp eller sørge for, viser til rektors plikt til å arbeide systematisk slik at kravene i loven blir oppfylte.

Rektor skal sikre

At rektor skal sikre at skolen oppfyller et krav i regelverket, betyr at vi undersøker om rektor har bestemt en fast framgangsmåte for hvordan skolen skal oppfylle kravet. Dette er nødvendig der regelverket gir skolen et handlingsrom for hvordan de skal oppfylle kravet, slik at skolen selv må operasjonalisere hvordan den enkelte skal gå fram i hver enkelt sak. Det er ikke et krav at framgangsmåten er skriftlig, men den må være egnet til å sikre at kravet i loven blir oppfylt i alle saker på den aktuelle skolen. Rektor må i tillegg følge opp at de som jobber på skolen bruker framgangsmåten i praksis. Dersom skolen ikke har hatt saker der det har vært nødvendig å bruke framgangsmåten, undersøker vi om rektor har gjort det som er nødvendig for at framgangsmåten vil bli fulgt, når skolen får en slik sak.

Rektor skal følge opp

I noen tilfeller har ikke skolen et handlingsrom for hvordan de skal oppfylle kravet fordi framgangsmåten er gitt. At rektor skal følge opp at skolen oppfyller et krav i regelverket, betyr at rektor må forsikre seg om at den bestemte framgangsmåten blir oppfylt i praksis på skolen. F.eks.: «Følger rektor opp at skolen gjennomfører tiltak i samsvar med aktivitetsplanen?» Her er det aktivitetsplanen som viser framgangsmåten, men rektor må følge opp at det som står i aktivitetsplanen blir gjennomført.

Rektor skal sørge for

At rektor skal sørge for at et krav blir oppfylt, betyr at oppgaven er av en slik art at det ikke er nødvendig med en fast framgangsmåte. Dette kan gjelde mindre oppgaver eller aktiviteter. F.eks.: «Sørger rektor for at skolen vurderer informasjonen om hvordan tiltakene har virket, og tilpasser tiltakene basert på vurderinger og elevens syn?» Det kan i tillegg gjelde større oppgaver der det er unaturlig med en fast framgangsmåte. F.eks.: «Jobber rektor for at skolen skal praktisere holdninger og verdier som bidrar til et inkluderende og trygt skolemiljø?»

Ikke krav

Når kontrollspørsmålet ikke inneholder krav om at rektor skal «sikre», «følge opp» eller «sørge for», betyr det at vi ikke vurderer det systematiske arbeidet til rektor, men her vil vi bare vurdere om skolen oppfyller kravet i praksis.

---

¹ Metodehåndbok for tilsyn - en håndbok for tilsyn i metode for tilsyn etter barnehageloven og opplæringsloven.

1.4 Om tilsynsrapporten

Våre vurderinger i denne rapporten baserer seg i hovedsak på opplysninger som kommer frem i:

- dokumentasjonen dere har sendt inn (se oversikt i vedlegg)
- egenvurdering i Reflex²
- informasjon fra våre egne systemer og offentlige registre
- informasjon på skolens nettsted
- intervjuene med rektor, lærere, sosialrådgiver, miljøarbeider, og foreldrerepresentanter
- intervju/skolevandring med elevrepresentanter

Denne rapporten omhandler tilsynet på Torvastad skole og kultursenter.

Tilsynsrapporten inneholder informasjon om hvilke pålegg som er aktuelle å vedta etter at rettesfristen etter kommuneloven § 60 d er utløpt.

Tilsynsrapporten er et offentlig dokument som vil bli publisert på Fylkesmannens hjemmeside.

1.5 Brudd på regelverket og varsel om pålegg

Vi varsler kommunen om pålegg som gjelder:

- Skolens plikt til å arbeide forebyggende og informere og involvere elever og foreldre.

1.6 Status på rapporten og veien videre

Karmøy kommune fikk tilsendt foreløpig tilsynsrapport 13.mai 2019 og fikk frist til 5.juni 2019 med å kommentere rapporten.

Tilbakemelding fra Torvastad skole og kultursenter er innarbeidet under det enkelte punkt.

Det er kommunen som har det overordna ansvaret for at kravene i opplæringsloven blir oppfylgt, jf. opplæringsloven § 13-10 første ledd. Kommunen er derfor adressat for tilsynsrapporten.

Karmøy kommune får en frist til å rette regelverksbruddene, jf. kommuneloven § 60 d.

Frist for retting er 15.november 2019.

---

² RefLex er et nettbasert verktøy som skal gi barnehager, barnehagemyndighet, offentlige og frittstående skoler og skoleeiere hjelp til å vurdere om egen praksis er i samsvar med regelverket

2 Skolens aktivitetsplikt for å sikre at elevene har et trygt og godt skolemiljø

Denne delen omfatter tre deltemaer

- plikten til å følge med og gripe inn, varsle, undersøke og sette inn tiltak ved mistanke eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, jf. opplæringsloven §§ 9 A-3 og 9 A-4
- plikten til å umiddelbart varsle, undersøke og sette inn tiltak dersom en som arbeider på skolen krenker en eller flere elever, jf. opplæringsloven §§ 9 A-3, 9 A-4 og 9 A-5
- plikten til å gjennomføre, evaluere og tilpasse tiltak, jf. opplæringsloven §§ 9 A-3 og 9 A-4

2.1 Plikten til å følge med og gripe inn, varsle, undersøke og sette inn tiltak ved mistanke eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø

2.1.1 Rettslige krav, våre observasjoner og vurderinger

Alle som jobber på skolen, skal ha kunnskap om at det er elevens egen opplevelse som avgjør om eleven har et trygt og godt skolemiljø.

Rettslig grunnlag

Det er elevens egen subjektive opplevelse av skolemiljøet som avgjør om elevens rett til et trygt og godt skolemiljø er oppfylt. For at dere skal kunne oppfylle aktivitetsplikten, må alle ta utgangspunkt i hvordan eleven selv opplever at skolemiljøet virker på egen helse, trivsel og læring, jf. opplæringsloven §§ 9 A-2 og 9 A-3 andre ledd.

Har alle som jobber på skolen, kunnskap om at det er elevens subjektive opplevelse som avgjør om eleven har et trygt og godt skolemiljø?

Våre observasjoner og vurderinger

I *Plan for trygt og godt skolemiljø – Torvastad skole og kultursenter, 2018-2023* vises det til lovgrunnlaget for opplæringslovens kapittel 9A om elevens subjektive opplevelse. I planen er det laget en *Mal for overordnet dokumentasjon* der det under plikten til å undersøke står *Det er elevens opplevelse av skolemiljøet som er avgjørende – skolen skal ikke vurdere eller skaffe bevis for eller mot at eleven er blitt mobbet eller krenket*. Videre står det at *Det er elevens subjektive opplevelse som skal legges til grunn for skolens videre arbeid og vurderinger*.

Svar i Reflex og i intervju bekrefter at de ansatte på skolen er godt kjent med at de skal ta utgangspunkt i elevens subjektive opplevelse. Det er tatt opp i fellestid og diskutert i innsatsteamet. Rektor svarte i Reflex at *elevens subjektive opplevelse legges til grunn før vi starter undersøkelser, når vi skal konkludere og i evt. arbeid*.

I *Sjekkliste i arbeid ved mistanke/varsel og videre oppfølging* går det frem at elevens opplevelse noteres i skjemaet *Dokumentasjon av undersøkelse*. Videre fremgår det av skolens aktivitetsplaner

at elevens opplevelse synliggjøres, og at det tas utgangspunkt i hvordan eleven opplever skolemiljøet.

Fylkesmannens vurdering er at Torvastad skole og kultursenter oppfyller regelverkets krav på dette punktet.

Alle som jobber på skolen, skal følge med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø

Rettslig grunnlag

Plikten til å følge med varierer ut fra hvilken rolle, oppgaver og posisjon den voksne har på skolen, jf. opplæringsloven § 9 A-4 første ledd. Alle som jobber på skolen må kjenne til hvordan de i sin arbeidshverdag skal være årvåkne for forhold eller oppførsel som kan tyde på at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Dere skal følge spesielt godt med på hvordan elever med en særskilt sårbarhet har det på skolen. Dere må skaffe dere informasjon fra elevene om hvordan de opplever skolemiljøet.

Sikrer rektor at alle som jobber på skolen, følger med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø, og at de følger spesielt godt med på elever som kan være særskilt sårbare?

Våre observasjoner og vurderinger

I skolens *Plan for trygt og godt skolemiljø* vises det til at skolen forebygger og trygger gjennom god klasseledelse, elevsamtaler, sette fokus på å være inkluderende, gode rutiner for inspeksjon, gjennomføring av Spekter 2 ganger årlig, bruk av relasjonskart, fokus på overgangssituasjoner og andre sårbare situasjoner.

Gjennom intervju går det frem at alle ansatte er godt informert om plikten til å følge med. Informasjon om kap. 9A legges på felles infotid slik at skolen sikrer at dette blir referatført. Regelverket om de fem delpliktene blir gjennomgått med alle ansatte og andre voksne tilknyttet skolen ved semesterstart. Referat viser at informasjon om aktivitetsplikten er gjennomgått med renholdere, leder for kulturhus, vaktmester og administrasjon.

Skolens plan for kartlegging av skolemiljø – oppfølging av resultater viser skolens systematiske arbeid for å følge med om elevene har et trygt og godt skolemiljø. Planen viser hva som skal gjøres, når det skal gjøres, og hvordan det skal følges opp. Planen viser til følgende;

- *Kontaktlærer gjennomfører jevnlig **elevsamtaler** (minimum 2 ganger pr. skoleår). Skoleåret 2018-2019 får alle kontaktlærere avsatt en skoletime pr. uke til gjennomføring av elevsamtaler. I samtalen skal lærer alltid være innom de samme spørsmålene. Kontaktlærer dokumenterer at samtalen har funnet sted. Dersom det kommer fram at eleven ikke har det trygt og godt på skolen, skal det eleven sier dokumenteres. Kontaktlærer følger opp med videre undersøkelser, jfr. §9a-4. Dokumentet *Elevsamtaler – dokumentasjon* viser fremgangsmåte for elevsamtalen og hva som skal være innholdet i samtalen.*
- **Spekter** skal brukes jevnlig, minimum en gang pr. halvår for å følge med på utviklingen av læringsmiljøet.
- *Elevundersøkelsen gjennomføres årlig på 5-7.trinn og det skal gjennomføres møter mellom rektor/inspektør og hvert trinn i mars for å gjennomgå resultater/funn i Elevundersøkelsen*

I egenvurderingen i Reflex fremgår det også at i forbindelse med etterarbeid av Spekter har lærerne drøftet tegn på at elever ikke har et trygt og godt skolemiljø.

Planen viser også til hvordan skolemiljøutvalget og elevrådet informeres og involveres i oppfølging av resultater.

Videre viser *Skolens plan for trygt og godt skolemiljø* til følgende rutiner for å følge med: *Inspeksjonsplan* - Rektor svarer i Reflex at skolen har en inspeksjonsplan med flere vakter på særskilt sårbare elever/elever som har behov for det. I intervju går det fram at det er egen vakt på 1.klassingene, områdevakt på to soner, og egne vakter på idrettsanlegget. Ekstra sårbare elever har egne vakter, og vaktene er synlige ute. Om vinteren er det også vakter inne i hallen. I *Rutine for tilsyn med elevene på uteområdet* beskrives dette slik: - *I hvert friminutt er det to hovedansvarlige vakter, i tillegg til miljøarbeidere/lærere som har ansvaret for oppfølging av enkeltelever.* - *Vakt i område 1 har ansvar for tilsyn i garderober/toalett.* - *Storefri er delt i to med vaktbytte. Liste over inspeksjon blir utarbeidet av inspektør og henger på personalrommet.* - *Det skal alltid være minst en voksen ute når elever er ute.* - *Tilsyn om morgenen starter kl. 8:20.* - *Vakten skal innom faste punkt på sitt område, helst flere ganger i løpet av friminuttet.* - *Den som har inspeksjon skal alltid ha gul vest. Evt. unntak avtales med inspektør.* - *Ved bytte av vakt i storefri skal den som er ute ikke gå inn før han har kontakt med den neste vekten.* - *Når det er snø ute: egen rutine*

Elevrepresentantene fortalte under skolevandringen at det er synlige voksne ute, og at de alltid har noen å gå til. De voksne har gule vester. Det er klare regler for hva som er lov, og hvor de kan oppholde seg ute. Måten elevene beskrev friminuttene på stemte godt med innhold i rutinen for tilsyn med elevene på uteområdet. I *Rutine for tilsyn med elevene på uteområdet* står det også at *Elevene skal være ute i friminuttene. Elever går en om gangen på toalettet. 5., 6. og 7. trinn bruker henholdsvis 2., 3. og 4. trinn sine toaletter. Toalettene oppe skal ikke brukes i friminutt. Dersom toalett er opptatt, venter elevene ute. Dersom elever har avtale om å være inne i friminutt, er tilsyn den enkelte lærers ansvar (ansvarlig for timen forut for friminuttet). Lærer/miljøarbeider skal være til stede når elevene spiser og i garderoben til alle elevene er gått ut.*

I *Rutine for overgang ut fra og inn til time* går det frem hvor de voksne skal være, eks. fast oppsett for hvem som er tilstede i garderoben til alle er gått ut. I Reflex står det at det alltid er en voksen ved innmarsj og utmarsj. Denne rutinen ble bekreftet i samtale med elevene.

Rutinen *Felles forventninger i friminutt* ble bekreftet av elevene som fortalte om hvor en kunne være, hvem som fulgte med, hvor de voksne var og hva en gjorde hvis noe skjedde.

Rutine toalett og dusjing var godt kjent blant elevene Fylkesmannen snakket med. Elevene var kjent med reglene for toalettbesøk. Utevakt og kroppsøvingslærer skal følge med på toalett og ved dusjing.

Det fremgår av *Plan for trygt og godt skolemiljø* at rutiner utarbeides og endres på grunnlag av evalueringer, risikovurderinger, avviksmeldinger, eller ved behov. Det skal være en årlig revidering av alle rutiner i oktober. I intervju går det frem at skolen endrer planer og rutiner fortløpende, og at personalet er aktivt med i henhold til revidering av planer og rutiner.

Av intervju går det frem at særskilt sårbare elever er tatt opp i fellestid og på trinn. *Lærerne har merket elever med fargekode i forhold til sårbarhet. Vaktordningen «beskytter» disse elevene. Helsesykepleier følger opp mange av dem med samtaler. Sårbare elever – diskutert på onsdagsmøte. På trinn diskutert hvem dette er. Sårbare i faser, mens andre er tydeligere sårbare.*

I Reflex vises det til at lærerne utarbeider oversikter over særskilt sårbare elever på trinnet og avtaler tiltak rundt disse: *Informerer alle på trinnet, evt. flere ansatte, eller alle ansatte. Miljøarbeidere er informert om og har drøftet hva de skal være særlig oppmerksomme på, samt fått informasjon om navngitte, særskilt sårbare elever.*

Gjennom dokumentasjon og intervju er det tydelig at rektor på skolen på skolen har hatt et tydelig fokus på elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø. Dette har hun gjort både ved gjennomgang av nytt regelverk med hele personalet, og de ansatte har arbeidet aktivt med revidering av planer og rutiner.

Fylkesmannens vurdering er at alle som jobber på skolen følger med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø.

Alle som jobber på skolen, skal gripe inn mot krenkelser dersom det er mulig.

Rettslig grunnlag

Plikten til å gripe inn er ikke det samme som plikten til å sette inn tiltak, jf. opplæringsloven § 9 A-4 første ledd. Plikten til å gripe inn handler ofte om umiddelbart å stanse negativ oppførsel, for eksempel ved å bryte opp en slåsskamp eller stanse annen fysisk krenkelse, stanse en utfrysningssituasjon eller stanse og irettesette elever som krenker andre elever verbalt. Alle som jobber på skolen, skal ha nulltoleranse mot krenkelser som for eksempel utestenging, isolering, baksnakking, mobbing, vold, diskriminering og trakassering.

Sørger rektor for at alle som jobber på skolen, griper inn mot krenkelser som for eksempel utestenging, isolering, baksnakking, mobbing, vold, diskriminering og trakassering, dersom det er mulig?

Våre observasjoner og vurderinger

Skolen skal dokumentere hva den gjør for å oppfylle plikten til å gripe inn mot krenkelser. Dere skal kunne dokumentere hva som er gjort i hver enkelt sak, ikke bare vise til rutiner for hvordan dere oppfyller denne delplikten.

I *Plan for trygt og godt skolemiljø* beskrives plikten til å gripe inn slik: *Gi støtte der og da dersom noen krenkes. Vis nulltoleranse ved å påpeke ord og handlinger som virker krenkende. «Stopp! Jeg ville ikke likt at du gjorde dette mot meg.» Skal skje umiddelbart og rettes inn mot å stoppe en situasjon som pågår. Grensen for å gripe inn er at den ansatte ikke skal stå i fare for å skade seg selv eller krenke noen av elevene for å stanse situasjonen. Inngripen skal være lovlig.*

I samtale med elevene går det frem at de er godt kjent med *Stopp-regelen*, og at denne praktiseres av elever og voksne. De forklarte også om *Rødt kort - regelen* som betyr at når en voksen viser et rødt kort, skal elevene hente en ekstra voksen til stedet.

Det er utarbeidet et skjema med overskriften *Episode, konflikt, krenkelse og mobbing*. Skjemaet er oppsummeringer fra trinnvise og felles drøftinger fra 09.01.2019. Lærerne har definert de ulike begrepene og beskrevet hvordan de skal gripe inn, håndtere, følge opp og varsle de ulike situasjonene. Her er det beskrevet hvordan de ansatte skal gripe inn ved en episode, ved konflikt, ved krenkelse og ved mobbing.

I skjemaet *Dokumentasjon av undersøkelse* skal det dokumenteres hvilken type inngripen som er gjort i den aktuelle situasjonen.

Det er også utarbeidet skjema for *Problematferd* og skjema for *Alvorlig problematferd*. Her beskrives det også type inngripen etter tilsnakk og samtale med voksen.

Ved fysisk plaging, slåssing og utagering vises det til *Fysisk utagering, beredskapsplan*. Her defineres utagerende/voldelig atferd som slag, spark, kloring, dytting, spytting, angrep med gjenstand, utskjelling og trusler, evt. ved fare for store materielle skader. De ansatte skal f.eks. ved utagering inne:

1. *Gi beskjed om å stoppe*
2. *Det skal alltid være minimum to voksne til stede når elev utagerer.*
3. *Varsle andre voksne, send om nødvendig elev til nabo-klasserom med "rødt-kort»-beskjed. Unngå å være alene i situasjonen.*
4. *Grip fysisk inn dersom det er slåsskamp/utageringen går ut over andre elever.*
5. *Hvis ikke: Skjerm eleven fysisk. Dersom det ikke lar seg gjøre:*
6. *Gi beskjed om at hvis eleven ikke stopper, vil dere håndlede han/hun ut av rommet.*
7. *Håndled eleven ut av situasjonen*
8. *Hvis ikke eleven stopper ved fysisk skjerming eller håndledning:
Fjern publikum (gå til annet ledig rom i nærheten)*

Skolen har flere rutiner, planer og skjema som beskriver plikten til å gripe inn. Gjennom intervju fremgår det at disse rutinene er kjent og jevnlig diskutert, og justert på bakgrunn av erfaringer.

Etter Fylkesmannens vurdering sørger rektor for at alle som jobber på skolen, griper inn mot krenkelser som for eksempel utestenging, isolering, baksnakking, mobbing, vold, diskriminering og trakassering, dersom det er mulig.

Alle som jobber på skolen, skal varsle rektor ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø.

Rettslig grunnlag

Alle som jobber på skolen, skal varsle rektor om all mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, jf. opplæringsloven § 9 A-4 andre ledd. Terskelen for hva som skaper mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal være lav. Å ha en mistanke om at en elev ikke har det trygt og godt på skolen, vil si å ha en følelse av eller antagelse om at eleven ikke har det bra. De som jobber på skolen, skal gi eleven beskjed om at de kommer til å varsle rektor om saken, med mindre dette hindrer at de kan varsle rektor raskt nok. I noen tilfeller vil det være nødvendig å varsle rektor straks, mens i andre tilfeller kan det være forsvarlig å vente noe lenger.

Sikrer rektor at alle som jobber på skolen, varsler rektor dersom de får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø?

Sikrer rektor at alle som jobber på skolen, varsler rektor så raskt som saken tilsier?

Varsler rektor skoleeieren om alvorlige tilfeller, inkludert tilfeller der skolen ikke har klart å løse en sak?

Våre observasjoner og vurderinger

Skolens fremgangsmåte for varsling må gi føringer for hvilke saker de som jobber på skolen skal varsle om straks, og hvor raskt de skal varsle om saker til rektor. Fremgangsmåten må sikre at de som jobber på skolen, gjør det som er rimelig å forvente av dem i det enkelte tilfellet.

I skolens *Plan for trygt og godt skolemiljø* står det at ansattes skal varsle:

Så snart som mulig og senest samme dag. Kan bruke sms, e-post eller direkte kontakt. Dokumenteres i «dokumentasjon av undersøkelse».

Rektor vurderer om skoleeier skal varsles.

Ansatte varsler rektor.

Rektor varsler skoleeier.

Ansatte varsler skoleeier direkte dersom skoleleder krenker elev.

I *Rutine/sjekkliste med ansvarsfordeling* er tidsfristene for å varsle rektor snarest, senest dagen etter.

I skjemaet *Episode, konflikt, krenkelse og mobbing* (oppsummering fra trinnvise og felles drøftinger 9.1.2019) er det også beskrevet når det skal varsles ved ulike type krenkelser, og hvordan det skal varsles.

Det fremgår av intervju at det er lav terskel for å varsle rektor, og at de ansatte varsler rektor raskt. Følgende kommentar fra intervju understreker dette: – *Det spørres når tid på døgnet det er.*

Selv om det ikke foreligger en sak der rektor har varslet skoleeier om alvorlige tilfeller, sier rektor i intervju at det er lav terskel for å ta kontakt med skoleeier. Hun sier videre at *Skoleeier er tydelig, trygge og følger godt opp, de er opptatt av dette. Trygt og godt skolemiljø er et hyppig tema for skoleledere.* Skoleeier sier i intervju at de leser alle aktivitetsplaner, og at de opplever nå at rektorene tar kontakt selv underveis i prosessen.

I intervju med skoleeier fremgår det at rektorene sender inn alle aktivitetsplaner til skoleeier. Etter Fylkesmannens vurdering vil skoleeier dermed få overblikk også over alvorlige tilfeller der skolen ikke har klart å løse en sak.

Etter Fylkesmannens vurdering sikrer rektor at alle som jobber på skolen, varsler rektor dersom de får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Rektor sikrer at alle som jobber på skolen, varsler rektor så raskt som saken tilsier. Etter Fylkesmannens vurdering varsler rektor skoleeieren om alvorlige tilfeller, inkludert tilfeller der skolen ikke har klart å løse en sak.

Skolen skal undersøke alle saker

Rettslig grunnlag

Etter at rektor har fått varsel om mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal dere undersøke saken så snart som mulig, jf. opplæringsloven § 9 A-4 tredje ledd. Tilsvarende gjelder tilfeller der en elev sier ifra om at han eller hun ikke opplever skolemiljøet som trygt og godt.

Undersøkelsene skal få frem fakta om situasjonen, bakgrunnen for elevens opplevelse og hva i elevens omgivelser som påvirker hvordan eleven opplever skolemiljøet. Hvis undersøkelsen viser at eleven ikke har et trygt og godt skolemiljø, eller eleven selv har sagt fra om dette, må dere bruke informasjonen til å vurdere hvilke tiltak dere skal sette inn. Dere må innhente nok informasjon til å avdekke hva som har skjedd, og om én eller flere elever opplever at skolemiljøet ikke er trygt og godt. For at saken skal være godt nok opplyst, må dere snakke med alle elevene som kan belyse saken.

En elev som er involvert i saken, har rett til å uttale seg. Eleven skal få nødvendig informasjon for å kunne ta stilling til om han eller hun vil uttale seg, hva saken gjelder, og hvorfor og hvordan dere skal gjennomføre samtalen. Dere skal tilrettelegge og ufarliggjøre samtalen og sørge for at den er tilpasset elevens modenhetsnivå. Eleven kan ha med seg foreldrene eller andre som støtte eller få dem til å uttale seg på sine vegne.

Sikrer rektor at skolen undersøker saken når rektor får varsel fra en ansatt ved skolen, eller en elev sier fra om at skolemiljøet ikke er trygt og godt?

Sikrer rektor at skolen undersøker saken snarest?

Det fremgår av *Plan for trygt og godt skolemiljø* at

- når skolen har mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal eleven straks trygges på at rektor er informert, at skolen tar informasjonen på alvor, og at skolen vil gjøre alt den kan for at han/hun skal få det trygt og godt på skolen. Elevens subjektive opplevelse skal legges til grunn.
- rektor i samarbeid med innsatsteam og kontaktlærer setter i gang undersøkelser, avklarer hvem som gjør hva og når, og dokumenterer dette i «Dokumentasjon av undersøkelse».
- skolen skal kontakte elev og foresatte og informere dem om hvorfor og hvordan skolen vil undersøke saken. Målet er i første omgang er å trygge elev og foreldre.
- undersøkelser starter snarest, og senest innen 5 dager.

Verktøy som brukes er Spekter, Innblikk, elevsamtale, samtale med foresatte og relasjonskart. Undersøkelser skal dokumenteres i et eget dokument slik at det er lett å hente opp historikk og bakgrunn for de vurderingene skolen gjør i saken.

I skjema *Dokumentasjon av undersøkelse* skal det beskrives hvilke metoder som er brukt for å undersøke saken, hvem som utførte undersøkelsen, hva undersøkelsen viser, og hvordan skolen vurderer resultat/data. Innsendte aktivitetsplaner viser hvilke undersøkelser som er gjort, og skolens vurdering av undersøkelsene.

I *Hvem gjør hva – en huskeliste med ansvarsfordeling ved varsler §9A-4 og 5* fremgår det hvem som skal undersøke og hvordan det skal undersøkes. Det beskrives også hvordan dette skal dokumenteres. Ifølge rutinen skal en fra innsatsteamet følge/støtte kontaktlærer gjennom denne prosessen. I huskelisten står det at innen en uke skal en velge ut og planlegge undersøkelser. Det skal da lages en plan med tidsfrister og ansvarsfordeling. Rektor sier i intervju at når hun får beskjed om en 9A - sak tar hun frem huskelisten. Rektor/ledelsen utarbeider alle aktivitetsplanene og har på denne måten sikret at rutinen følges opp. I tillegg har innsatsteamet delt ansvaret for trinnene mellom seg.

Fylkesmannens vurdering er at rektor sikrer at skolen undersøker saken når rektor får varsel fra en ansatt ved skolen, eller en elev sier fra om at skolemiljøet ikke er trygt og godt. Rektor sikrer også at skolen undersøker saken snarest.

Eleven skal få uttale seg om hva som skal være innholdet i aktivitetsplanen

Rettslig grunnlag

Eleven skal få nødvendig informasjon for å kunne ta stilling til om han eller hun vil uttale seg, hva saken gjelder, og hvorfor og hvordan dere skal gjennomføre samtalen, jf. opplæringsloven § 9 A-4 femte ledd. Dere skal tilrettelegge og ufarliggjøre samtalen og sørge for at den er tilpasset elevens alder og modenhetsnivå. Eleven kan ha med seg foreldrene eller andre som støtte, eller få dem til å uttale seg på sine vegne.

Sikrer rektor at eleven får uttale seg om hva som skal være innholdet i aktivitetsplanen?

Våre observasjoner og vurderinger

Det fremgår av *Hvem gjør hva – en huskeliste med ansvarsfordeling ved varsler §9A-4 og 5* at etter varsel eller vurdering at en elev ikke har det trygt og godt, skal det gjennomføres samtale med eleven snarest. Det skal her dokumenteres hva eleven sier, og elevens opplevelse noteres i skjemaet *Dokumentasjon av undersøkelse*.

Av intervju går det fram at elever og foreldre alltid får være med og påvirke aktivitetsplanen. Fylkesmannen oppfatter det slik at skolen lager aktivitetsplanen først og kaller deretter inn foresatte til møte. Deretter informeres eleven om tiltakene.

I intervju ble det sagt *vi prater med andre involverte dersom det har vært noen. Skriver aktivitetsplan på bakgrunn av undersøkelsen, eleven får komme med innspill og foresatte får denne planen til gjennomlesing. Vi har hatt dialog med foresatte underveis.*

Mal for aktivitetsplan har et eget punkt der elevens tanker om situasjonen eget skal fylles ut. Et eksempel fra en aktivitetsplan er at elev X får tilbud om å bytte plass i garderoben – elev X ønsket ikke å bytte plass, og dermed tas tiltaket bort. Eleven får på denne måten være med på å justere tiltak i aktivitetsplanen.

Fylkesmannens gjennomgang av skolens aktivitetsplaner viser at elevens opplevelse er synliggjort, men vi vil bemerke at elevens innspill og ønsker bør tas med før aktivitetsplanen lages. Dette er i tråd med barnekonvensjonens artikkel 12 som gir barn en rett til å uttale seg om alle forhold som berører dem. I saksbehandlingen skal dere undersøke hva som er barnets syn, og dere skal tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med alder og modenhet. Barnet

må ikke nødvendigvis ha meninger om løsningen av en sak for å uttale seg. Det er tilstrekkelig at barnet mener noe om enkelte sider av en sak. Barnekomiteen har gitt en utfyllende generell kommentar nr. 12. Her presiseres det at barnet må høres så tidlig som mulig i saksbehandlingen.

Torvastad skole og kultursenter kommenterer *at Kontaktlærer har dialog med både foresatte og involverte elever før vi kaller inn til møte med foresatte og elev som opplever å ikke ha et trygt og godt skolemiljø. I forkant av møtet drøfter innsatsteam sammen med kontaktlærer ulike aktuelle tiltak. Dette for å sikre at våre forslag til tiltak er basert på kunnskap, prinsipper og verdier som er utviklet og anerkjent av kompetente fagmiljøer. I møtet får foresatte og elever komme med forslag til tiltak. Vi presenterer hvilke tiltak vi har vurdert. På møtet blir vi enige om hvilke tiltak vi skal skrive inn i aktivitetsplanen. Aktivitetsplanen blir skrevet og sendt hjem i etterkant av dette møtet.*

Fylkesmannens vurdering er at rektor sikrer at eleven får uttale seg om hva som skal være innholdet i aktivitetsplanen

Skolen skal sette inn tiltak for å gi eleven et trygt og godt skolemiljø

Rettslig grunnlag

Plikten til å sette inn tiltak gjelder uavhengig av hva som er årsaken til at eleven ikke opplever skolemiljøet som trygt og godt, jf. opplæringsloven § 9 A-4 fjerde ledd. Årsaken kan være noe som skjer utenfor skoletiden eller skolens område.

Dere skal velge tiltak ut fra faglige vurderinger av hva som er egnede tiltak. Vurderingene skal basere seg på kunnskap, prinsipper og verdier som er utviklet og anerkjent av kompetente fagmiljøer. De egnede tiltakene skal gjøre det som er tilstrekkelig for å gi eleven et trygt og godt skolemiljø.

Dere må aktivt søke etter mulige og egnede tiltak, og sette inn de tiltakene som er tilgjengelige for skolen. Dere må tilpasse tiltakene til saken og elevens helhetlige behov. Samlet sett skal dere gjennomføre de tiltakene som med rimelighet kan forventes av dere i den enkelte saken. Tiltakene må være lovlige etter opplæringsloven.

Dere må ta stilling til hva som er elevens beste i saken. Da må dere vurdere elevens syn på hva som bør være innholdet i aktivitetsplanen, elevens identitet, karaktertrekk og egenskaper, familiemiljø og nære relasjoner, beskyttelse, omsorg og sikkerhet, sårbarhet eller sårbare situasjoner, elevens rett til liv og utvikling, elevens fysiske og psykiske helse og elevens rett til utdanning. Det skal sterke hensyn til for at dere kan sette elevens beste til side. Dere må ta stilling til hvor stor vekt elevens beste skal ha.

Hvis dere setter inn tiltak som berører andre elever enn den som ikke har et trygt og godt skolemiljø, må dere vurdere hva som er til disse elevenes beste. Ved motstrid mellom hensynet til de forskjellige elevenes beste, må dere avgjøre om det er mulig å finne en løsning som ivaretar alle hensynene og elevene.

Sikrer rektor at skolen setter inn egnede tiltak dersom en elevs rett til et trygt og godt skolemiljø ikke er oppfylt?

Våre observasjoner og vurderinger

I skolens *Plan for trygt og godt skolemiljø* står det at *Når undersøkelser viser at en elev ikke har det trygt og godt på skolen, skal skolen i møte med elev og foresatte bli enige om egnede tiltak. Dato for evaluering av tiltak avtales på møtet.*

Videre går det fram *eksempler på tiltak for å stoppe mobbing og krenkelser:*

STOPP-samtale, støtte og hjelp til den som har blitt mobbet eller krenket, oppfølging av foresatte, oppfølging av den/de som krenker eller mobber, arbeide med evt. tilskuerroller, systemiske tiltak i klasse/ skolefellesskap m.m.

Rektor sier i intervju at *Vi i innsatsteamet har delt trinnene mellom oss, vi bruker tid på å drøfte undersøkelser, vi fikk en fra PP-tjenesten til å veilede i en sak mht å finne egnede tiltak, PP-tjenesten var god å observere, han så mye og var med innsatsteamet for å finne egnet tiltak, vi holder foreldre informert underveis om hvor vi er i prosessen, når vi har valgt tiltakene, vi har blitt bedre til å finne utfordringen for så å finne rett tiltak til den enkelte utfordringen. Hyppig evaluering, ansvar hvem og når. I kommunen har vi samling for innsatsteamene 3-4 ganger i året. Da har vi erfaringsdeling og faglig påfyll. Veldig gode samlinger.*

I intervju med skoleeier fremgår det at skoleeier leser alle aktivitetsplaner, og ser gjerne på om tiltakene er egnede. I sonevise møter med rektorene er det jobbet med case rundt tiltak i aktivitetsplaner.

Fylkesmannens vurdering er at skolen setter inn egnede tiltak dersom en elevs rett til et trygt og godt skolemiljø ikke er oppfylt.

2.1.2 Våre konklusjoner

Torvastad skole og kultursenter oppfylder regelverkets krav på disse punktene

- alle som jobber på skolen skal ha kunnskap om at det er elevens egen opplevelse som avgjør om eleven har et trygt og godt skolemiljø
- rektor sikrer at alle som jobber på skolen, følger med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø, og at de følger spesielt godt med på elever som kan være særskilt sårbare
- rektor sørger for at alle som jobber på skolen, griper inn mot krenkelser som for eksempel utestenging, isolering, baksnakking, mobbing, vold, diskriminering og trakassering, dersom det er mulig.
- rektor sikrer at alle som jobber på skolen, varsler rektor dersom de får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø
- rektor varsler skoleeieren om alvorlige tilfeller, inkludert tilfeller der skolen ikke har klart å løse en sak
- rektor sikrer at skolen undersøker saken når rektor får varsel fra en ansatt ved skolen, eller en elev sier fra om at skolemiljøet ikke er trygt og godt
- rektor sikrer at skolen undersøker saken snarest
- rektor sikrer at eleven får uttale seg om hva som skal være innholdet i aktivitetsplanen
- rektor sikrer at skolen setter inn egnede tiltak dersom en elevs rett til et trygt og godt skolemiljø ikke er oppfylt

2.2 Plikten til å straks varsle, undersøke og sette inn tiltak dersom en som jobber på skolen, krenker en eller flere elever

2.2.1 Rettslige krav, våre observasjoner og vurderinger

Alle som jobber på skolen, skal varsle rektor straks ved mistanke om eller kjennskap til at en som jobber på skolen har krenket en eller flere elever. Dersom det er en ansatt i skoleledelsen som krenker elever, skal den som jobber på skolen, varsle skoleeieren istedenfor rektor.

Rettslig grunnlag

Alle som jobber på skolen, skal varsle rektor straks ved mistanke om eller kjennskap til at en som jobber på skolen har krenket en eller flere elever. Dersom det er en ansatt i skoleledelsen som krenker elever, skal den som jobber på skolen, varsle skoleeieren istedenfor rektor.

Hva som er å krenke, skal dere tolke vidt. Det kan være direkte handlinger og verbale uttrykk rettet mot elever. I tillegg omfatter begrepet mer indirekte krenkelsener som utestenging, isolering og baksnakking. Hvordan elevene opplevde krenkelsen, er uten betydning for plikten til å varsle. Det er tilstrekkelig med mistanke for at plikten til å varsle inntreffer. Å ha en mistanke vil si å ha en følelse av eller antagelse om at en som jobber på skolen, krenker en eller flere elever.

Dere skal gi elevene som har blitt krenket, beskjed om at dere kommer til å varsle rektor eller skoleeieren om saken, med mindre dette hindrer at dere kan varsle raskt nok.

Rektor skal varsle skoleeieren straks, dersom det er mistanke om eller kjennskap til at en som jobber på skolen, krenker en eller flere elever, jf. opplæringsloven § 9 A-5.

Sikrer rektor at alle som jobber på skolen, varsler rektor dersom de får mistanke om eller kjennskap til at en som jobber på skolen, har krenket en eller flere elever. Sikrer rektor at de ansatte varsler direkte til skoleeier dersom mistanken gjelder en i skoleledelsen?

Våre observasjoner og vurderinger

Plan for trygt og godt skolemiljø beskriver skolens rutine for å ivareta plikten til å varsle ved brudd på § 9A-5. Rutinen er at rektor skal varsles så snart som mulig og senest samme dag. Rektor varsler skoleeier, og ansatte varsler skoleeier direkte dersom skoleleder krenker elev. Planen viser at dette er en rutine som gjelder alle ansatte på skolen.

Rektor skriver i Reflex at *vi går gjennom rutine og repeterer jevnlig*. I *Rektors huskeliste* står det at rektor har *gjennomgang av retningslinjer og rutiner §§ 9A - 4 og 5 med alle ansatte* i august. Innholdet i gjennomgangen er forankret i skolens *Plan for trygt og godt skolemiljø*, og tar for seg lovverket, de fem delpliktene og skolens rutiner. Det står i *Rektors huskeliste* at rutinen for å håndtere § 9 A-5 er at *Ansatte varsler skolesjef dersom ledelsen krenker*. Det er også en henvisning til planer og rutiner for HMS/miljøretta helsevern. I *Rektors huskeliste* står det at retningslinjer og rutiner, § 9A- 4 og 5 skal repeteres for alle ansatte.

De ansatte svarer i Reflex at *Dette gjøres flere ganger i løpet av et skoleår, dette tas opp på fellestid jevnlig. Tas opp ved flere anledninger. Rutinen gjennomgått på fellestid for lærere.*

I intervju kommer det fram at andre ansatte også er orientert om regelverket og skolens rutiner både på planleggingsdag og jevnlig på SFO-møter.

Dokumentet *Episode, konflikt, krenkelse og mobbing*, datert 11.9.18 og revidert 9.1.19, viser at rektor har konkretisert hva som ligger i plikten til å varsle. Det står følgende:

Plikt til å varsle

Du skal varsle når du har mistanke om eller kjennskap til at elev ikke har et trygt og godt skolemiljø.

Ved alvorlige hendelser eller mobbing vi ikke får stoppet, skal rektor varsle skoleeier

I saker der en ansatt mobber eller krenker, skal rektor varsle skoleeier

I saker der en i skoleledelsen mobber eller krenker, skal ansatt varsle skoleeier

I planen *Hvem gjør hva – en huskeliste med ansvarsfordeling ved varsler § 9 A-4 og 5* står det *Dersom en ansatt er årsak til at elev ikke har det trygt og godt, skal rektor varsles snarest, senest dagen etter.*

De ansatte bekrefter i intervju at rutinene er kjent og aktivt i bruk. Alle kjenner til plikten om å varsle rektor ved mistanke om eller kjennskap til at en ansatt har krenket. Vi finner også at de ansatte er gjort kjent med rutinen for å varsle skolesjef direkte dersom mistanken gjelder en ansatt i ledelsen. Samtidig er ansatte opptatte av at terskelen for å varsle må være lav for alle ansatte. Dette kan ses sammen med behovet for å arbeide systematisk med å operasjonalisere begrepet krenkelse, slik at alle ansatte har en forståelse av at å krenke skal tolkes vidt. Det kan være direkte handlinger og verbale uttrykk rettet mot elever. I tillegg omfatter begrepet mer indirekte krenkelser som utestenging, isolering og baksnakking.

Etter Fylkesmannens vurdering sikrer rektor at alle som jobber på skolen varsler rektor straks dersom de får mistanke om eller kjennskap til at en som jobber på skolen krenker en eller flere elever. Skolens rutiner sikrer at ansatte vet at de skal melde fra til skoleeier dersom det er en i ledelsen som står bak krenkelsen.

Skolen skal undersøke saken straks

Rettslig grunnlag

Dere må undersøke hva som har skjedd, om det har skjedd krenkelser og hvilke elever som er berørt, jf. opplæringsloven § 9 A-4 tredje ledd og § 9 A-5.

Hvis undersøkelsene viser at en som jobber på skolen har krenket elever, må dere undersøke hvordan elevene opplevde dette. Hvis det er elever som ikke har et trygt og godt skolemiljø som følge av krenkelsene, må dere bruke informasjonen til å vurdere hvilke tiltak dere skal sette inn.

En elev som krenkelsen direkte retter seg mot har rett til å uttale seg. Eleven skal få nødvendig informasjon for å kunne ta stilling til om han eller hun vil uttale seg, hva saken gjelder, og hvorfor og hvordan dere skal gjennomføre samtalen. Dere skal tilrettelegge og ufarliggjøre samtalen og sørge for at den er tilpasset elevens modenhetsnivå. Eleven kan ha med seg foreldrene eller andre som støtte, eller få dem til å uttale seg på sine vegne. Dersom krenkelsen rettet seg mot en større gruppe elever, for eksempel en klasse, kan det være tilstrekkelig å snakke med klassen samlet eller med en del av elevene.

Sikrer rektor at skolen undersøker saken ved mistanke om eller kjennskap til at en som jobber på skolen, har krenket en eller flere elever?

Sikrer rektor at skolen undersøker saken straks?

Våre observasjoner og vurderinger

Det framgår av *Plan for trygt og godt skolemiljø* at rektor skal reagere raskt, ikke bagatellisere, men gjøre undersøkelser i saken. Det er viktig å høre elevens mening og oppfatning på samme måte som det er viktig å høre den som arbeider på skolen. En undersøkelse skal få fram fakta om en situasjon og på bakgrunn av dette skal en finne egnede tiltak. Det er viktig at eleven og den ansatte får informasjon om resultatene av undersøkelsen så snart som mulig og at en følger opp begge parter på en trygg og god måte.

Videre står det *Rektor setter i gang undersøkelser*: Det er viktig med ryddig og forsvarlig prosess. Målet i første omgang er å trygge. Informasjon og dokumentasjon er viktig. § 9 A-5 stiller skjerpet krav til tempo, men krever også at en følger lov og avtaleverk. Den ansattes rettigheter skal ivaretas (for eksempel innsynsrett/kontradiksjon). Det er viktig med en åpen og avklarende samtale med den som arbeider ved skolen. Ta notater fra samtalen og gi informasjon om veien videre før samtalen avsluttes. Informer ansatt om hvordan notatet skal oppbevares/brukes.

Samtale med elev. Videre undersøkelser kan gå parallelt ved hjelp av verktøy som for eksempel: Utvidet Spekter, observasjoner, elevsamtale, samtaler med kollegaer, eventuelt samtale med foresatte. Metodene skal være systematiske og faglig begrunnet. I denne sammenheng (§ 9-A) er det sentralt å finne ut årsaker til at eleven ikke opplever det trygt og godt på skolen. Rektor kontakter elev og foresatte og informerer dem om hvorfor og hvordan skolen vil undersøke saken. Konkret om framdrift. Noen ganger avdekker undersøkelsen at det kan være behov for tjenesterettslig oppfølging av voksne som jobber ved skolen. Kommunes retningslinjer følges.

I dokumentet *Hvem gjør hva – en huskeliste med ansvarsfordeling ved varsler* § 9 A-4 og 5 står det:

Dersom en ansatt er årsak til at elev ikke har det trygt og godt, skal rektor varsles, snarest, senest dagen etter. Det er den som er bekymret som skal varsle og dette skal gjøres:

- *Helst ved direkte kontakt, evt. e-post eller sms. Elev skal informeres om at rektor er varslet.*
- *Undersøke saken straks. Få fram alle fakta.*
- *Involvert lærer blir informert og hørt.*
- *Involverte elever blir hørt før rektor konkluderer og evt. lager en aktivitetsplan*
- *Undersøkelser dokumenteres i skjema for undersøkelser, tiltak dokumenteres i aktivitetsplan*

Videre står det *Rektor kontakter skoleeier og drøfter videre saksgang*. Dokumenterer henvendelse og videre undersøkelser og tiltak.

I planen finnes mal for dokumentasjon av undersøkelser i § 9 A-5 saker. Malen viser at både eleven og den ansatte skal få beskrive sin opplevelse av situasjonen. Malen viser også at skolen skal dokumentere hvilken oppfølging som blir iverksatt både overfor eleven og den ansatte. Skolens undersøkelse skal avdekke fakta, elevens stemme skal høres, skolen skal definere hvilket problem som skal løses, og rektors vurdering av problemet skal gå fram. Det er i tillegg konkretisert ulike undersøkelser som kan benyttes for å kartlegge saken.

I huskelisten til rektor står det at *Dersom en i ledelsen er årsak til elev ikke har det trygt og godt, skal skoleeier varsles snarest, senest dagen etter. Det er den som er bekymret som skal varsle. Dette gjøres helst ved direkte kontakt, evt. E-post eller sms.*

I intervjuene kommer det fram at rektor og de ansatte er opptatt av å finne en felles forståelse av hva det innebærer at voksne krenker. For rektor er det viktig at de ansatte vet de kan drøfte saker med ledelsen for å finne ut om saken bør anses som en § 9 A-5-sak. For rektor er det uttalt at det er viktig at de ansatte ikke opplever dette så vanskelig og krevende at de ikke tør å ta saken videre. Rektor har erfaring med å drøfte vanskelige saker med skoleeier, og skoleeier blir beskrevet som *tydelig, trygge og følger godt opp.*

I *Plan for kartlegging av elevenes skolemiljø - oppfølging av resultater* står det *Spekter har en tilleggsmodul som kan avdekke om elever blir krenket av voksne på skolen. Innsatsteamet vurderer om denne modulen skal knyttes til undersøkelsen hvert halvår, ellers gjennomføres denne ved varsling av forhold knyttet til 9A-5.*

Fylkesmannen har ikke fått tilsendt eksempel på aktivitetsplan etter § 9 A-5. Fylkesmannen har heller ikke mottatt eksempel på hvordan skolen har dokumentert sitt arbeid i en § 9 A-5 - sak. Rektor har i Reflex skrevet at *Undersøkelsene knyttet til skjerpet aktivitetsplikt dokumenteres i et eget dokument. Vi mottok et varsel i september. Saken ble, drøftet med skolekontoret og fulgte opp. Skolen har rutine for å dokumentere, men dette ble ikke gjort i dette tilfelle.*

Til tross for at skolen ikke kan fremlegge dokumentasjon i den konkrete saken, er det likevel Fylkesmannens vurdering at rektor i tilstrekkelig grad sikrer at skolen undersøker saken ved mistanke om eller kjennskap til at en som jobber på skolen har krenket en eller flere elever, og at skolen undersøker saken straks.

2.2.2 Våre konklusjoner

Torvastad skole og kultursenter oppfylder regelverkets krav på dette punktet:

- rektor sikrer at alle som jobber på skolen, varsler rektor dersom de får mistanke om eller kjennskap til at en som jobber på skolen, har krenket en eller flere elever, eller at de varsler direkte til skoleeier dersom mistanken gjelder en i skoleledelsen
- rektor sikrer at skolen straks undersøker saken ved mistanke om eller kjennskap til at en som jobber på skolen, har krenket en eller flere elever

2.3 Plikten til å gjennomføre, evaluere og tilpasse tiltak

Skolen skal lage en skriftlig aktivitetsplan for eleven

Rettslig grunnlag

Dere skal lage en skriftlig plan som skal beskrive hvilken eller hvilke elever planen gjelder, hvilket problem tiltakene skal løse, hvilke tiltak dere har planlagt, når dere skal gjennomføre tiltakene, hvem som er ansvarlig for gjennomføringen av tiltakene, og når dere skal evaluere tiltakene, jf. opplæringsloven § 9 A-4 sjette ledd.

Det er ikke formkrav til planen utover at den skal være skriftlig. En aktivitetsplan behøver ikke å knytte seg til én bestemt elev, men kan ta for seg en situasjon eller utfordring som omfatter flere elever.

Eleven og foreldrene til eleven som saken gjelder, skal få de delene av aktivitetsplanen som omhandler eleven. Hvis eleven er over 18 år, skal ikke foreldrene få aktivitetsplanen, med mindre eleven selv ønsker det.

Lager skolen en skriftlig plan i tråd med kravene i § 9 A-4 sjette ledd når skolen skal sette inn tiltak i en sak?

Får eleven og foreldrene som saken gjelder, aktivitetsplanen fra skolen?

Våre observasjoner og vurderinger

Skolens mal for aktivitetsplan er i tråd med de rettslige kravene om at planen skal inneholde følgende

- hvilket problem tiltakene skal løse
- hvilke tiltak dere har planlagt
- når dere skal gjennomføre tiltakene
- hvem som er ansvarlig for gjennomføringen av tiltakene
- når dere skal evaluere tiltakene

Vi har vurdert fem aktivitetsplaner. Vår vurdering er at disse er i samsvar med malen, med unntak av en plan som har overskriften *Vedtak om tiltak*. Fylkesmannen vil gjøre oppmerksom på at en aktivitetsplan ikke er et vedtak. I skolemiljø saker er det Fylkesmannen som fatter vedtak.

Torvastad skole og kultursenter kommenterer *Vi valgte å sende inn den første aktivitetsplanen fersk konstituert rektor laget høsten 2017. Vi er klar over at denne inneholder formelle feil. Den ble sendt inn for å vise utvikling fra første forsøk på aktivitetsplan høsten 2017 og fram til den siste aktivitetsplanen vi laget før innsending av dokumentasjon i tilsynet.*

Dokumentet *Hvem gjør hva – en huskeliste med ansvarsfordeling ved varsler § 9A-4 og 5* viser saksgang og rutine for arbeidet i en sak. Det står ikke eksplisitt at eleven og foreldre får aktivitetsplanen eller at denne sendes hjem. Det står at den *Arkiveres i elevmappe, kopi sendes oppvekst og kulturretaten + legges i fellesmappe: "Aktive aktivitetsplaner"*. Huskelisten viser at elev og foresatte er involvert i arbeidet med å utarbeide planen, og vi fikk i intervju bekreftet at aktivitetsplanene også sendes hjem.

Fylkesmannens vurdering er at skolen lager en skriftlig plan i tråd med kravene i § 9 A-4 sjette ledd når skolen setter inn tiltak i en sak, og at eleven og foreldrene som saken gjelder får aktivitetsplanen fra skolen.

Skolen skal evaluere og tilpasse tiltakene

Rettslig grunnlag

For å kunne evaluere tiltakene slik det er bestemt i aktivitetsplanen, må dere skaffe dere tilstrekkelig informasjon om hvordan tiltakene har virket, jf. opplæringsloven § 9 A-4 fjerde ledd.

Eleven som tiltakene gjelder, har rett til å uttale seg. Eleven skal få nødvendig informasjon for å kunne ta stilling til om han eller hun vil uttale seg, hva saken gjelder og hvorfor og hvordan dere skal gjennomføre samtalen. Dere skal tilrettelegge og ufarliggjøre samtalen og sørge for at den er tilpasset elevens modenhetsnivå. Eleven kan ha med seg foreldrene eller andre som støtte eller få dem til å uttale seg på sine vegne.

I mange tilfeller er det nødvendig å hente inn mer informasjon om hvordan tiltakene har virket. Dere må vurdere hvilke personer som kan gi slik informasjon.

Dere må vurdere informasjonen dere har hentet inn om hvordan tiltakene har virket, og med bakgrunn i vurderingen må dere tilpasse tiltakene. At dere må tilpasse tiltakene, betyr at dere må endre tiltakene eller sette inn nye tiltak, dersom eleven fortsatt opplever å ikke ha et trygt og godt skolemiljø. Evalueringen kan også føre til at dere forlenger tiltak som virker.

Følger rektor opp at skolen gjennomfører tiltak i tråd med aktivitetsplanen?

Sikrer rektor at skolen innhenter tilstrekkelig informasjon om hvordan tiltakene har virket, inkludert elevens syn på hvordan tiltakene har virket, og hvilke endringer eleven ønsker?

Sørger rektor at skolen tilpasser tiltakene basert på informasjonen om hvordan tiltakene har virket og elevens syn?

Våre observasjoner og vurderinger

Av intervjuer og dokumentasjon fra enkeltsaker ser Fylkesmannen at det alltid skrives inn tiltak i aktivitetsplanene, og disse skal gjennomføres innen en tidsfrist. I huskelisten over ansvarsfordeling står det at *kontaktlærer eller den som står som ansvarlig kontinuerlig følger opp tiltak*. Egenvurdering i Reflex og svar i intervju viser at det i hovedsak er kontaktlærere som har ansvaret for å gjennomføre tiltak. Det ble i intervju presisert at dette hadde vært viktig fordi det i en periode *kunne se ut som at mobbing var overlatt til ledelsen*.

I tillegg viser dokumentasjon og svar i intervju at rektor og øvrig ledelse er involvert i alle sakene gjennom arbeidet i innsatsteamet. Rektors direkte arbeid i de konkrete sakene og hennes involvering i innsatsteamet bidrar etter vår vurdering til at skolen gjennomfører tiltak i tråd med aktivitetsplanen, *vi har blitt bedre til å finne rett tiltak til den enkelte utfordringen*. De ulike sakene og status for de ulike tiltakene drøftes ukentlig i innsatsteamet. Status i arbeidet dokumenteres fortløpende på skolens digitale plattform.

De ulike planene og informasjon i intervju viser også at tiltakene evalueres i samarbeid med elev og foresatte. Eleven og foresatte kan komme med sitt syn, og tiltakene justeres eller endres på bakgrunn av dette. I huskelisten står følgende *Evalueringsmøte med elev og foresatte. Avtale å fortsette tiltak og/eller finne nye tiltak i ny aktivitetsplan, evt. Avslutte saken. Husk å notere hva elev og foresatte sier om saken*. I en konkret aktivitetsplan er det valgt et tiltak som plassbytte i garderoben. Evalueringen viser at tiltaket ikke er gjennomført på bakgrunn av at eleven er hørt.

Fylkesmannen vurderer at rektor følger opp at skolen gjennomfører tiltakene i tråd med aktivitetsplanen, og at skolen innhenter tilstrekkelig informasjon om hvordan tiltakene har virket. Elevens syn på hvordan tiltakene har virket, og hvilke endringer eleven ønsker, blir også ivarettatt.

Rektor sørger også for at skolen tilpasser tiltakene basert på informasjonen om hvordan tiltakene har virket og elevens syn.

Informerer skolen elever og foreldre som mener at skolen ikke oppfyller aktivitetsplikten, om at de kan melde saken sin til Fylkesmannen?

Våre observasjoner og vurderinger

Av intervju og Reflex fremgår det at skolen informerer på hjemmesiden og på alle foreldremøter hver høst. I intervju får vi bekreftet at skolen alltid informerer foresatte om Fylkesmannens rolle i arbeidet med kapittel 9 A og elevens rett til et trygt og godt skolemiljø.

Aktivitetsplanene sier ikke noe om at eleven og/eller foreldrene kan melde saken til Fylkesmannen dersom de ikke er fornøyd eller tiltakene ikke virker. Foredrerepresentantene vi intervjuet var tydelige på at de vet at de kan kontakte Fylkesmannen dersom de ikke er fornøyd.

Elevene sa i intervju at de kunne ta kontakt med Fylkesmannen hvis elevene opplevde at skolen ikke tok tak i saker. Dette visste de fordi de hadde snakket om det med rektor.

Fylkesmannens vurdering er at skolen oppfyller regelverket på dette området.

2.3.1 Våre konklusjoner

Torvastad skole og kultursenter oppfyller regelverkets krav på disse punktene

- skolen lager en skriftlig plan i tråd med kravene i § 9 A-4 sjettede ledd når skolen skal sette inn tiltak i en sak. Eleven og foreldrene som saken gjelder, får aktivitetsplanen fra skolen
- rektor følger opp at skolen gjennomfører tiltak i tråd med aktivitetsplanen. Rektor sikrer at skolen innhenter tilstrekkelig informasjon om hvordan tiltakene har virket, inkludert elevens syn på hvordan tiltakene har virket, og hvilke endringer eleven ønsker. Rektor sørger for at skolen tilpasser tiltakene basert på informasjonen om hvordan tiltakene har virket og elevens syn
- skolen informerer elever og foreldre som mener at skolen ikke oppfyller aktivitetsplikten, om at de kan melde saken sin til Fylkesmannen

3 Skolens plikt til å arbeide forebyggende og informere og involvere elever og foreldre

3.1 Plikten til å arbeide forebyggende, kontinuerlig og systematisk

3.1.1 Rettslige krav, våre observasjoner og vurderinger

Elevene skal få delta både i planleggingen og gjennomføringen av arbeidet for å skape et trygt og godt skolemiljø

Rettslig grunnlag

Elevene skal få delta både i planleggingen og gjennomføringen av arbeidet for å skape et trygt og godt skolemiljø, jf. opplæringsloven § 9 A-8 første ledd. Elevene kan bli involvert gjennom for eksempel aktiviteter og dialog i hverdagen, og gjennom planlagte samtaler og møter. Hvordan elevene skal ta del i arbeidet, skal dere tilpasse til saken og elevenes alder og forutsetninger. Dere kan for eksempel sette av tid til å arbeide med skolemiljø som et fast tema i klassens time.

Sikrer rektor at elevene får ta del i planleggingen og gjennomføringen av arbeidet for et trygt og godt skolemiljø?

Våre observasjoner og vurderinger

I *Plan for trygt og godt skolemiljø* heter det at elevene skal delta i planlegging og gjennomføring for et trygt og godt skolemiljø. Elevrådet ved to representanter kan ivareta elevene sine interesser på skolen og ovenfor lokale myndigheter i saker om skolemiljø, jf. § 11-2³.

Skolen har videre utarbeidet dokumentet *Årsplan elevråd* som gjelder for skoleåret 2018/2019. Årsplanen viser hvilke temaer/arrangementer som skal tas opp i elevrådet måned for måned gjennom skoleåret. Av årsplanen går det fram at elevrådet blant annet skal arbeide med saker som *forventninger på uteområdet, evaluere TL-tilbudet ved skolen sammen med TL-ansvarlig, arbeide med utvalgte resultat fra Elevundersøkelsen, og regler for mobilbruk på skolen/nettvett*. Elevrådet skal også planlegge og arrangere ulike turneringer på skolen. Intervju og referat fra elevrådet viser at elevene blir involvert i større eller mindre grad ved at elevrådet ber om innspill og meninger fra klassene.

Av *Plan for kartlegging av elevenes skolemiljø - oppfølging av skolens resultater* går det fram at kontaktlæreren skal gjennomføre jevnlig elevsamtaler med elevene. Dette skoleåret får alle kontaktlærerne avsatt en skoletime pr. uke til gjennomføring av elevsamtaler. Av planen går det også fram at læreren alltid skal være innom spørsmålene *trives du på skolen, har du det greit i friminuttene, har du noen å være sammen med og ser du noen som ikke har det greit*.

---

³ § 11-2 Elevråd ved grunnskolar

Skolen har også et *Årshjul – arbeid med trivselsledere* som beskriver hvordan skolen involverer elever i arbeidet med skolemiljøet. Av årshjulet går det fram at *trivselslederne har ansvar for leker i arenaen tirsdag og torsdag*.

Fylkesmannens vurdering er at rektor sikrer at elevene får ta del i planleggingen og gjennomføringen av arbeidet for et trygt og godt skolemiljø.

Alle som jobber på skolen, skal praktisere holdninger og verdier som bidrar til et trygt og godt skolemiljø. Lærerne som jobber på skolen, skal fremme en positiv samhandling i klassemiljøet

Rettslig grunnlag

Rektor skal jobbe for at alle som jobber på skolen skal praktisere holdninger og verdier som bidrar til et trygt og godt skolemiljø, jf. opplæringsloven § 9 A-3 første og andre ledd. Skolemiljøet skal virke positivt på elevenes helse, trivsel og læring, på trygghet og sosial tilhørighet. Arbeidet skal strekke seg lenger enn å hindre krenkelsers, og det må omfatte holdninger, verdier, undervisningspraksis, relasjoner og ledelse. Rektor kan for eksempel legge til rette for at alle som jobber på skolen, kan diskutere etiske dilemmaer og bli bevisst på det etiske ansvaret som hviler på dem.

Rektor skal jobbe for at lærerne skal etablere en positiv relasjon til hver enkelt elev, og at de skal fremme en positiv samhandling i klassemiljøet, jf. opplæringsloven § 9 A-3 første og andre ledd. For å få til dette må lærerne ha nødvendige rammebetingelser og kompetanse. Eksempler på relevante rammebetingelser er klassestørrelse og stillingsprosent.

Jobber rektor for at skolen skal praktisere holdninger og verdier som bidrar til et trygt og godt skolemiljø?

Jobber rektor for at lærerne skal fremme en positiv samhandling i klassemiljøet?

Våre observasjoner og vurderinger

I skolens *Plan for trygt og godt skolemiljø* går det fram at rektor har ansvaret for å gjennomgå regelverk med de 5 delpliktene med alle ansatte og andre voksne tilknyttet skolen ved skolestart. Den innsendte dokumentasjonen og intervju viser at dette også blir gjort i praksis. I *Plan for trygt og godt skolemiljø* heter det også at rektor har ansvaret for *jevnlige økter med ansatte: utarbeide forståelse og god praksis innenfor de 5 delpliktene*. Dette blir fulgt opp i skolens *Plan for onsdagstid* der det går fram at en stor del av fellestiden for lærerne er avsatt til å arbeide med *Inkluderende læringsmiljø/skolemiljø*. Rektor har satt opp hvilke temaer som skal drøftes, og rektor er også hovedansvarlig de onsdagene temaet er *Inkluderende læringsmiljø/skolemiljø*. Av planen går det eksempelvis fram at lærerne har arbeidet med *STOPP-regelen, skjerpet aktivitetsplikt, drøfte og definere begrepene episode/konflikt/krenkelse/mobbing og Stjernereglene*. Skolen har også utarbeidet en egen plan for arbeidet med *Inkluderende skolemiljø, pulje 3*. Målsettingen for denne satsingen er at *Torvastad skole og kultursenter er en type 2-skole, elever og ansatte opplever god arbeidsro, redusere antall elever som melder fra om mobbing i Elevundersøkelsen og Spekter og øke antallet elever som melder om høy trivsel på skolen*. Av intervju går det fram at skolens ledelse blant annet bruker case/elevsaker i arbeidet for å sikre at alle praktiserer gode holdninger og verdier overfor elevene. Det går fram av egenvurderingen i Reflex at det er satt av tid til ukentlig

fellesmøte for miljøarbeiderne, der de får kortversjon av informasjon som er gitt til lærerne. Miljøarbeiderne har også tilgang til referater fra lærernes informasjonsøkter.

Rektor er også leder av skolens *Innsatsteam*. Innsatsteamet består av rektor, to inspektører og sosiallærer. Helsepsykeleier deltar på møter etter behov. Innsatsteamet skal sørge for at skolen arbeider aktivt og systematisk med skolemiljøet, og har møter én gang i uka. Dette skoleåret har innsatsteamet blant annet gjennomført fellesøkter for lærere og miljøarbeidere med informasjon/opplæring.

I *Plan for trygt og godt skolemiljø* sies det at skolen skal ha *ukentlig fellessamling for alle elever med jevnlig fokus på vennskap og inkludering*. Denne fellessamlingen er det rektor som har ansvaret for sammen med kulturlæreren. Skolen har også *felles ukentlige stjerneregler for alle trinn*. Eksempler på stjerneregler er:

Rektor presenterer neste ukes stjerneregul på fellessamlingen. Kontaktlærer har deretter ansvaret for arbeidet med stjerneregelen i sin klasse.

I *Plan for trygt og godt skolemiljø* har rektor fastsatt rutiner som viser at rektor følger opp dersom en ansatt på skolen er årsak til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, dvs. at den ansatte ikke praktiserer holdninger og verdier som bidrar til et trygt og godt skolemiljø. Disse rutinene er knyttet til § 9A-5 om skjerpet aktivitetsplikt.

Skolen har overordnede rutiner i *Plan for trygt og godt skolemiljø* for at klassene skal kartlegge klasse miljøet ved bruk av *Spekter innen uke 7 og uke 40, ellers ved mistanke eller kjennskap til at elever ikke har det trygt og godt*. Elevundersøkelsen skal også gjennomføres hvert år på 5.-7.trinn. De overordnede rutinene blir presisert og utdypet i *Plan for kartlegging av elevenes skolemiljø - oppfølging av resultater*. Det går videre fram av *Plan for trygt og godt skolemiljø at ledelsen er med på trinnmøter min. 2g. pr.år for drøfting og oppfølging av resultat av Spekter (høst) og Spekter og Elevundersøkelsen (vår)*. Intervjuene viser at dette blir gjort i praksis.

Fylkesmannens vurdering er at rektor arbeider for at skolen skal praktisere holdninger og verdier som bidrar til et trygt og godt skolemiljø, og for at lærerne skal etablere en positiv relasjon til hver enkelt elev og fremme en positiv samhandling i klasse miljøet.

Skolen skal evaluere sitt samlede arbeid for et trygt og godt skolemiljø

Rettslig grunnlag

Skolen skal evaluere sitt samlede arbeid for et trygt og godt skolemiljø, jf. opplæringsloven § 9 A-3 andre ledd. Evalueringen må omfatte det forebyggende, kontinuerlige og systematiske arbeidet

for å fremme et trygt og godt skolemiljø, hvordan dere oppfyller aktivitetsplikten og den skjerpede aktivitetsplikten, og hvordan dere informerer og involverer elever og foreldre. Dere må basere evalueringen på synspunkter fra elever, foreldre og ansatte. Det er tilstrekkelig å basere seg på synspunktene fra et utvalg av elever, foreldre og ansatte. Dersom evalueringen viser at dere ikke oppfyller kravene som følger av opplæringsloven kapittel 9 A, må dere gjøre endringer i måten dere jobber på, slik at kravene blir oppfylt. Dere må også gjøre endringer dersom evalueringen avdekker svakheter i skolens praksis som gir risiko for at kravene ikke vil bli oppfylt for fremtiden.

Evalueringer skolen det forebyggende arbeidet med skolemiljøet basert på blant annet synspunkter fra elevene, foreldrene og ansatte?

Våre observasjoner og vurderinger

I skolens *Plan for trygt og godt skolemiljø* går det fram at *rutiner utarbeides/endres på grunnlag av evalueringer, risikovurderinger, avviksmeldinger, eller ved behov. Årlig revidering av alle rutiner i oktober.* I *Plan for kartlegging av elevenes skolemiljø – oppfølging av resultater* går det fram at kontaktlærerne på 3.-7.trinn skal etter at Spektek og Elevundersøkelsen er gjennomført, drøfte og evaluere resultater og funn i undersøkelsene sammen med rektor og inspektør. Av svarene i Reflex og intervju, samt gjennom den innsendt dokumentasjonen, ser Fylkesmannen at skolen gjennomfører ulike evalueringer gjennom skoleåret. De ansatte viser blant annet til evaluering av vaktplan/vaktordning, og evaluering av resultater fra Elevundersøkelsen og Spektek. Det blir også omtalt i Reflex at elevrådet evaluerer eget arbeid, og at trivselsleder evaluerer arbeidet jevnlig sammen med trivselslederne, uten at dette er synliggjort gjennom innsendt dokumentasjon.

I *Plan for kartlegging av elevenes skolemiljø – oppfølging av resultater* skriver skolen at *elevrådet får presentert utvalgte resultat fra Elevundersøkelsen i april. Drøfting og forslag til tiltak.* Dette blir også omtalt i *Årsplan elevråd* der det heter at elevrådet skal *arbeide med utvalgte resultat fra Elevundersøkelsen samt evaluere TL-tilbudet ved skolen sammen med TL-ansvarlig.* Skolens *Plan for kartlegging av elevenes skolemiljø* inneholder også informasjon om at *rektor presenterer resultatene [fra Elevundersøkelsen] i skolemiljøutvalget i mars. Drøfting av resultater og forslag til tiltak.*

Fylkesmannen kan likevel ikke se at det foreligger eksempelvis årshjul/årsplaner for FAU/SU/SMU som viser at og når rådene og utvalgene skal være med på å evaluere det forebyggende arbeidet med skolemiljøet. I denne sammenheng er det viktig at elever, foreldre og ansatte kommer med synspunkter som gjelder skolens ordensreglement, skolens plan for trygt og godt skolemiljø og resultatene fra Elevundersøkelsen. Fylkesmannen kan ikke se at skolen i tilstrekkelig grad foretar systematiske/jevnlige evalueringer av det forebyggende, kontinuerlige og systematiske arbeidet for å fremme et trygt og godt skolemiljø, hvordan skolen oppfyller aktivitetsplikten og den skjerpede aktivitetsplikten, eller hvordan dere informerer og involverer elever og foreldre.

Fylkesmannens vurdering er at skolen ikke i tilstrekkelig grad evaluerer det forebyggende arbeidet for et trygt og godt skolemiljø basert på blant annet synspunkter fra elever, foreldre og ansatte.

3.1.2 Våre konklusjoner

Torvastad skole og kultursenter oppfylder regelverkets krav på disse punktene

- rektor sikrer at elevene får ta del i planleggingen og gjennomføringen av arbeidet for et trygt og godt skolemiljø
- rektor arbeider for at skolen skal praktisere holdninger og verdier som bidrar til et trygt og godt skolemiljø
- rektor arbeider for at lærerne fremmer en positiv samhandling i klassemiljøet

Torvastad skole og kultursenter oppfylder ikke regelverkets krav på dette punktet

- skolen evaluerer ikke fullt ut det forebyggende arbeidet med skolemiljøet basert på blant annet synspunkter fra elever, foreldre og ansatte

3.2 Plikten til å informere og involvere elever og foreldre

3.2.1 Rettslige krav, våre observasjoner og vurderinger

Skolen skal gi elevene og foreldrene informasjon om retten til et trygt og godt skolemiljø

Rettslig grunnlag

Skolen skal gi elevene og foreldrene informasjon om retten til et trygt og godt skolemiljø, skolens aktivitetsplikt og retten til å melde en sak til Fylkesmannen, jf. opplæringsloven § 9 A-9 første ledd. Dere må gi informasjonen på en måte og i et omfang som gjør at elevene og foreldrene kan ivareta sine rettigheter etter loven. Dere må gjøre informasjonen tilgjengelig for alle. Det er ikke tilstrekkelig at elevene videreformidler informasjonen til foreldrene.

Gir skolen elevene og foreldrene informasjon om retten til et trygt og godt skolemiljø, om skolens aktivitetsplikt og om retten til å melde en sak til fylkesmannen?

Våre observasjoner og vurderinger

Skolen har lagt fram dokumentet *Foreldremøter, lovpålagt eller nødvendig dokumentasjon* for tilsynet. Av dette dokumentet går det fram at *ledelsen [på foreldremøte] informerer om opplæringsloven § 9A-4 og 5 som handler om elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø*. Referat fra foreldremøte for 2.klasse 20.09.18 og referat fra foreldremøte på 4.trinn 25.09.18 inneholder eksempler på at dette også blir gjennomført i praksis.

Torvastad skole har en egen hjemmeside på Internett. På hjemmesiden er det lenke til www.nullmobbing.no Dette nettstedet inneholder blant annet *Guide til skoleforeldre* som forklarer hva foreldre kan gjøre dersom eleven ikke har det trygt og godt på skolen. *Guide til skoleforeldre* har også informasjon om skolens aktivitetsplikt og om retten til å melde saken til Fylkesmannen. Skolens plan for trygt og godt skolemiljø ligger også på hjemmesiden. Denne inneholder også informasjon om at *foreldre og/elever kan melde saken til Fylkesmannen dersom de opplever at skolen*

ikke har tatt tak i problemet. Av intervju går det også fram at foreldrene får informasjon som gjør at de kan ivareta rettighetene etter loven.

I Reflex og gjennom intervju kommer det fram at elevene blir informert om at de har rett til å ha det trygt og godt på skolen, og at de voksne skal hjelpe dem når de trenger hjelp. Elevene sa i intervju at de kunne ta kontakt med Fylkesmannen hvis elevene opplevde at skolen ikke tok tak i saker. Dette visste de fordi de hadde snakket om det med rektor. Men Fylkesmannen mener likevel at elevene i liten grad får informasjon om skolens aktivitetsplikt på en måte og i et omfang som er tilpasset elevenes alder og modenhet.

Fylkesmannens vurdering er at skolen gir foreldrene informasjon om retten til et trygt og godt skolemiljø, om skolens aktivitetsplikt og om retten til å melde en sak til Fylkesmannen. Fylkesmannens vurdering er videre at skolen gir elevene informasjon om retten til et trygt og godt skolemiljø og om retten til å melde saken til Fylkesmannen, men at skolen i liten grad informerer elevene om skolens aktivitetsplikt.

Skolen skal informere aktuelle råd og utvalg om rett til innsyn og rett til å uttale seg i saker som er viktige for skolemiljø.

Rettslig grunnlag

Dere skal informere aktuelle råd og utvalg om deres rett til innsyn i dokumentasjon som gjelder det systematiske arbeidet for et trygt og godt skolemiljø, jf. forvaltningsloven § 11 og opplæringsloven § 9 A-3 andre ledd. Dere skal i tillegg informere aktuelle råd og utvalg om at de har rett til å uttale seg i alle saker som er viktige for skolemiljøet.

Dere skal så tidlig som mulig ta aktuelle råd og utvalg med i arbeidet med skolemiljøtiltak, jf. opplæringsloven § 9 A-9 tredje ledd. Dere må ta rådene og utvalgene med i arbeidet tidlig nok til at de får en reell innflytelse. Hvilke organ som er aktuelle å ta med i arbeidet, varierer etter skoletype.

Sikrer rektor at skolen informerer aktuelle råd og utvalg om deres rett til innsyn i dokumentasjon som gjelder det systematiske arbeidet for et trygt og godt skolemiljø, og at de har rett til å uttale seg i saker som er viktig for skolemiljøet?

Våre observasjoner og vurderinger

Torvastad skole har elevråd, FAU, samarbeidsutvalg (SU) og skolemiljøutvalg (SMU). For at de ulike rådene og utvalgene skal kunne uttale seg i saker som er viktige for skolemiljøet, er de avhengige av å få saksopplysninger og informasjon som gjør det er mulig for dem å uttale seg. Fylkesmannen ser av ulike referat fra møter som har blitt avholdt at saker som gjelder skolemiljøet har blitt tatt opp og diskutert. Det går også fram av skolens egenvurdering i Reflex at rektor informerer om hva og hvordan en arbeider i FAU og SMU. Men Fylkesmannen kan ikke se at skolen har en innarbeidet framgangsmåte som sikrer at råd og utvalg vet at de har rett til innsyn i dokumentasjon som gjelder det systematiske arbeidet, og at de har rett til å uttale seg i saker som er viktige for skolemiljøet. Fylkesmannens vurdering er derfor at rektor ikke sikrer at skolen informerer aktuelle råd og utvalg om deres rett til innsyn i dokumentasjon som gjelder det systematiske arbeidet for et trygt og godt skolemiljø, og at de har rett til å uttale seg i saker som er viktig for skolemiljøet.

Skolen må informere aktuelle råd og utvalg om alt som er viktig for skolemiljøet.

Rettslig grunnlag

Dere må informere aktuelle råd og utvalg om alt som er viktig for skolemiljøet, jf. opplæringsloven § 9 A-9 tredje ledd. Kravet om at det må være viktig for skolemiljøet, betyr at skolen ikke trenger å informere om dagligdagse enkelthendelser eller mindre endringer av rutiner. Skolen må selv ta initiativ til å orientere rådene og utvalgene når ny relevant informasjon er tilgjengelig eller kommet frem. Hvilke organ som er aktuelle, vil variere etter skoletype.

***Sikrer rektor at skolen informerer aktuelle råd og utvalg om alt som er viktig for skolemiljøet?
Sikrer rektor at skolen tar aktuelle råd og utvalg med i arbeidet med skolemiljøtiltak, og at det skjer så tidlig som mulig?***

Våre observasjoner og vurderinger

Skolen har utarbeidet *Årsplan elevråd*. Under overskriften *Trygt og godt skolemiljø for alle* går det fram at elevrådet skal *arbeide med forventninger på uteområdet og arbeide med utvalgte resultat fra Elevundersøkelsen*. Det går også fram av årsplanen at elevrådet for eksempel skal arrangere innebandy/volleyballturnering, *forberede og hjelpe til under "Adventmorgen" for alle elevene, planlegge turnering (kanonball/fotball), og arrangere "Elevenes kulturshow" de årene vi ikke har skoleforestilling*. I intervju ble det opplyst at rektor skal ha en gjennomgang av Elevundersøkelsen i april. Av årsplanen går det også fram at elevrådet skal *evaluere TL-tilbudet ved skolen sammen med TL- ansvarlig* og arbeide med *regler for mobilbruk på skolen/nettvett*. Fylkesmannens vurdering er at elevrådet får informasjon om saker som er viktige for skolemiljøet, og rektor sikrer dette ved at elevrådet ved at skolen har en årsplan med oversikt over temaer/arrangement som elevrådet skal arbeide med gjennom skoleåret. På samme måte sikrer rektor at elevrådet blir tatt med i arbeidet med skolemiljøtiltak så tidlig som mulig.

Skolen har også utarbeidet *Plan for arbeid med å skape et trygt og godt skolemiljø*. I denne planen heter det at «*Trygt og godt skolemiljø for alle*» er årlig tema i FAU/SMU/evt. SU. *Resultat fra Elevundersøkelsen 5.-7.trinn presenteres og drøftes i SU*.

Av referat fra møter i FAU går det fram at FAU er delt opp i ulike grupper: 17.mai-komité, trafikkgruppe, utegruppe, sosialgruppe og nettvettgruppe. FAU blir på denne måten involvert i arbeidet med skolemiljøtiltak på et tidlig tidspunkt. I intervju kom det at skolen informerer FAU om resultat fra Elevundersøkelsen og tiltak for å bedre det generelle skolemiljøet. Fylkesmannen kan likevel ikke se at skolen informerer FAU om alt som er viktig for skolemiljøet: Det går eksempelvis ikke fram av referat eller intervju om FAU har blitt informert om eller deltatt i utarbeidelsen av *Plan for trygt og godt skolemiljø*. Fylkesmannens vurdering er da at rektor ikke sikrer at skolen informerer FAU om alt som er viktig for skolemiljøet.

Fylkesmannen har mottatt referat fra SU-møte 15.01.19. I Reflex kommer det fram at skolen mener at samarbeidsutvalg og skolemiljøutvalg *er samme gruppe, så disse sakene arbeides først og fremst med i skolemiljøutvalget*. Fylkesmannen vil her gjøre oppmerksom på at dersom samarbeidsutvalget også skal være skolemiljøutvalg, må det oppnevnes tilleggsrepresentanter for elevene og foreldrene, slik at de samlet får flertall. Eventuelt må skolemiljøutvalget settes sammen slik det går fram av § 11-1a første ledd: *I skolemiljøutvalet skal elevane, foreldrerådet, dei*

tilsette, skoleleiinga og kommunen vere representerte. Skolemiljøutvalet skal vere sett saman slik at representantane for elevane og foreldra til saman er i fleirtal.

Fylkesmannen har mottatt referat fra to SMU-møter. I SMU- møte 26.04.18 ble Elevundersøkelsen gjennomgått, og rektor informerte om *Spekter, mer helsesøster, endring i sosiallærerrollen, delta i en landsomfattende satsning i samarbeid med Udir og Fylkesmannen*. Referat fra SMU-møte 15.01.19 viser at rektor gjennomgikk Elevundersøkelsen, og det ble gitt informasjon om at *Nettvetttdag blir arrangert 27.03.19, for elevene på dagtid og for foreldre/foresatte på kveldstid*. I tillegg går det fram at SMU diskuterte *kommunens forslag til innføring av 60-minutters timer og ny timeplan for barne- og mellomtrinnet*, og hvilke konsekvenser dette kunne ha blant annet i forhold til *mobbing blant elever*. Fylkesmannen kan likevel ikke se at skolen informerer SU og SMU om alt som er viktig for skolemiljøet: Det går eksempelvis ikke fram av referat eller intervju om SU og SMU har blitt informert om eller deltatt i utarbeidelsen av *Plan for trygt og godt skolemiljø*. Denne planen gir en utfyllende oversikt over skolens arbeid med elevenes skolemiljø. Informasjon og kunnskap om planen, medvirkning i utarbeiding og evaluering av planen, ville gitt alle råd og utvalg relevant informasjon i arbeidet med skolemiljøet. Fylkesmannens vurdering er at rektor ikke sikrer at skolen informerer SU og SMU om alt som er viktig for skolemiljøet. SU og SMU blir da heller ikke så tidlig som mulig tatt med i arbeidet med skolemiljøtiltak.

Evaluerer skolen arbeidet med å informere og involvere aktuelle råd og utvalg basert på blant annet synspunkter fra elevene, foreldrene og ansatte?

Den innsendte dokumentasjonen, svarene i Reflex og intervjuene viser ikke at skolen innhenter synspunkter fra elevene, foreldrene og ansatte på hvordan arbeidet med å informere og involvere råd og utvalg fungerer. Det er ikke vist til framgangsmåter eller lagt ved annen dokumentasjon som viser evalueringer av dette arbeidet.

Fylkesmannens vurdering er at skolen ikke evaluerer arbeidet med å informere og involvere aktuelle råd og utvalg basert på blant annet synspunkter fra elevene, foreldrene og ansatte.

3.2.2 Våre konklusjoner

Torvastad skole og kultursenter oppfyller regelverkets krav på disse punktene

- skolen gir foreldrene informasjon om retten til et trygt og godt skolemiljø, om skolens aktivitetsplikt, og om retten til å melde en sak til Fylkesmannen
- skolen gir elevene informasjon om retten til et trygt og godt skolemiljø og retten til å melde saken til Fylkesmannen
- rektor sikrer at skolen informerer elevrådet om saker som er viktige for skolemiljøet
- rektor sikrer at skolen tar elevrådet og FAU med i arbeidet med skolemiljøtiltak, og at det skjer så tidlig som mulig

Torvastad skole og kultursenter oppfyller ikke regelverkets krav på disse punktene

- skolen gir i liten grad elevene informasjon om skolens aktivitetsplikt

- rektor sikrer ikke at skolen informerer aktuelle råd og utvalg om deres rett til innsyn i dokumentasjon som gjelder det systematiske arbeidet for et trygt og godt skolemiljø, og at de har rett til å uttale seg i saker som er viktig for skolemiljøet
- rektor sikrer ikke at skolen tar SU og SMU med i arbeidet med skolemiljøtiltak, og at dette skjer så tidlig som mulig
- rektor sikrer ikke at skolen informerer FAU, SU og SMU om alt som er viktig for skolemiljøet
- skolen evaluerer ikke arbeidet med å informere og involvere aktuelle råd og utvalg basert på blant annet synspunkter fra elevene, foreldrene og ansatte

4 Frist for retting av regelverksbrudd

I kapitlene ovenfor har vi konstatert at dere ikke oppfyller regelverket på alle områder. Vi gir dere en frist til å rette bruddene, jf. kommuneloven § 60 d.

Frist for retting er 15.november 2019. Før fristen må dere sende oss en erklæring om at forholdene er rettet og en redegjørelse for hvordan bruddene er rettet.

Hvis dere ikke har rettet regelverksbruddene før rettefristen, vil vi vedta pålegg om retting. Et pålegg om retting er et vedtak som dere kan klage på, jf. forvaltningsloven kapittel VI.

Følgende pålegg er aktuelle å vedta etter utløp av rettefristen:

Skolens plikt til å arbeide forebyggende, kontinuerlig og systematisk for å fremme et trygt og godt skolemiljø:

Karmøy kommune må sørge for at Torvastad skole og kultursenter jobber forebyggende, kontinuerlig og systematisk for å fremme et trygt og godt skolemiljø for elevene, jf. opplæringsloven § 9 A-3 og 9 A-8 første ledd.

Karmøy kommune må i den sammenheng se til at

- skolen evaluerer det forebyggende arbeidet med skolemiljøet basert på blant annet synspunkter fra elevene, foreldrene og ansatte

Karmøy kommune må sørge for at Torvastad skole og kultursenter informerer elevene og foreldrene om rettighetene etter opplæringsloven kapittel 9A, jf. opplæringsloven § 9A-9 første ledd.

Karmøy kommune må i den sammenheng se til at:

- skolen gir elevene informasjon om skolens aktivitetsplikt

Karmøy kommune må sørge for at Torvastad skole og kultursenter informerer og involverer aktuelle råd og utvalg i arbeidet for et trygt og godt skolemiljø, jf. opplæringsloven §§ 9A-3 andre ledd, 9A-9 tredje ledd, 11-1a, 11-5a og forvaltningsloven § 11.

Karmøy kommune må i den sammenheng se til at

- rektor sikrer at skolen informerer aktuelle råd og utvalg om deres rett til innsyn i dokumentasjon som gjelder det systematiske arbeidet for et trygt og godt skolemiljø, og at de har rett til å uttale seg i saker som er viktig for skolemiljøet
- rektor sikrer at skolen informerer FAU, SU og SMU om alt som er viktig for skolemiljøet
- rektor sikrer at skolen tar SU og SMU med i arbeidet med skolemiljøtiltak, og at dette skjer så tidlig som mulig
- skolen evaluerer arbeidet med å informere og involvere aktuelle råd og utvalg basert på bl.a. synspunkter fra elevene, foreldrene og ansatte

Dere har rett til innsyn i sakens dokumenter, jf. forvaltningsloven § 18.

Stavanger 15.08.19

Anita Olufsen
tilsynsleder

Randi Bjørkås

Hjalmar Arnø

Vedlegg: Liste over dokumentasjon

- Hvem gjør hva – en huskeliste med ansvarsfordeling ved varsler § 9A-4 og 5
- Referat drift 4.5.18
- Referat drift 1.2.19
- Episode, konflikt, krenkelse og mobbing
- Utøvelse fysisk makt
- Plan for kartlegging av elevenes skolemiljø – oppfølging av resultater
- Felles friminuttsregler
- Rutine for overgang ut fra og inn til time
- Overgang barnehage – skole i Karmøy kommune
- Rutine for tilsyn med elevene på uteområdet
- Rutine i forbindelse med toalett/dusjing
- Rutine bussvakt
- Overgang barnehage – SFO, besøksordninger
- Info 13.12.17
- Info 09.05.18
- Info 12.09.18
- Elevsamtaler – dokumentasjon
- Årsplan elevråd
- Elevråd 2017-2018
- Elevrådsarbeid 2018-2019
- Årshjul Trivselsledere
- Dokumentasjon av undersøkelse aktivitetsplikt § 9A-4
- Mal for aktivitetsplan § 9A-4
- 7 aktivitetsplaner
- Organisasjonskart
- Informasjon om skolen
- Eksempler klasseregler
- STOPP – regel
- Ordensreglement
- Skolens plan for trygt og godt skolemiljø
- Stjerneregler
- Plan onsdagstid – høst 2018
- Plan onsdagstid – vår 2019
- Innsatsteam 2018-2019
- Konsekvens problematferd
- Arbeidsplan lærer
- Rektors huskeliste 18-19
- Fellesregler ute
- Foreldremøter, lovpålagt eller nødvendig informasjon
- Foreldremøter høst 2018 (Power Point)
- Referat foreldremøte 2.trinn

- Referat foreldremøte 4.trinn
- FAU-referat 17-18
- Referat SMU 26.04.18
- Referat SMU 15.01.19
- Referat SU 15.01.19